

demos

Jaargang 30
Juli/Augustus 2014

ISSN 0169-1473

Een uitgave van het
Nederlands
Interdisciplinair
Demografisch
Instituut

Bulletin
over
Bevolking
en
Samenleving

7

NIDI

inhoud

- 1 **Verdrinkingsrisico sterk afgenomen**
- 2 Verdrinkingsrisico in Europa
- 4 **Basisscholen Noord-Nederland onder druk**
- 7 Langer leven of niet?
- 8 **Er blijft behoefte aan gezinsplanning**

Foto: Hans Heijnen/Flickr

Verdrinkingsrisico sterk afgenomen

PETER EKAMPER & FRANS VAN POPPEL

Iedere zomer worden we wel weer opgeschrikt door berichten over mensen die tijdens het mooie weer zijn omgekomen door verdrinking. Niet alleen kinderen die verdrinken in een recreatieplas of water rond het huis, maar ook volwassenen die bijvoorbeeld de gevaren van het zwemmen in zee hebben onderschat. Toch is het aantal verdrinkingsdoden in Nederland de afgelopen decennia spectaculair gedaald, vooral onder jonge kinderen.

In de periode van 1950 tot en met 2012 zijn er volgens de statistieken in Nederland in totaal 14.193 mensen omgekomen door verdrinkingsongevallen: 11.360 mannen en 2.833 vrouwen. Een groot deel daarvan, iets minder dan de helft van alle slachtoffers, namelijk 6.439, waren kinderen jonger dan 10 jaar, waarvan 4.911 jongens en 1.528 meisjes. Het betreft hier, zoals dat in de doodsoorzakenstatistieken van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) wordt geclassificeerd, alleen zogenoemde accidentele verdrinkingen. Uit eerder onderzoek in 2002 bleek al dat accidentele verdrinkingen een duidelijke piek in de zomermaanden juli en augustus laten zien en relatief vaker voorkomen in waterrijke provincies. Dit in tegenstelling tot andere – hier dus niet meegetelde – oorzaken van verdrinking, zoals zelfdoding en verdrinking ten gevolge van motorvoertuigongevallen.

In 1950 kwamen in Nederland ruim 500 mensen om door verdrinkingsongevallen. Ruim de helft daarvan waren kinderen jonger dan 10 jaar. Het was daarmee voor kinderen toen één van de belangrijkste doodsoorzaken: 12 procent van alle overle-

VERDRINKINGSRISICO IN EUROPA

In het meest recente jaar waarvoor gegevens beschikbaar zijn, 2010, bedroeg het aantal accidentele verdrinkingsdoden in de 28 landen van de huidige Europese Unie gemiddeld 1,4 per 100 duizend inwoners. Voor mannen was dit 2,3 en voor vrouwen 0,6.

Bron: Eurostat.

den kinderen in de leeftijdsgroep 1 tot 10 jaar overleed door verdrinking. In 2012, het meest recente jaar waarvoor deze gegevens beschikbaar zijn, waren er 81 verdrinkingslachtoffers, waarvan 9 jonger dan 10 jaar. Zoals blijkt uit figuur 1, waarin het verloop van het aantal verdrinkingsdoden sinds 1950 is weergegeven, daalde het aantal slachtoffers vooral sterk in de jaren 70 van de vorige eeuw. Begin jaren 70 was het aantal slachtoffers al gehalveerd ten opzichte van 1950 en daarna nam het aantal slachtoffers verder af tot uiteindelijk een zesde van het aantal in 1950.

Risico het hoogst bij mannen

Het aantal verdrinkingslachtoffers zegt misschien vooral iets over hoe ernstig we het probleem vinden. Ieder slachtoffer is er één teveel. Het aantal verdrinkingslachtoffers zegt echter niet per sé iets over het risico op verdrinking. Maar ook de kans om te overlijden door accidentele verdrinking is in de loop der jaren aanzienlijk afgenomen. Dit geldt zowel voor mannen als vrouwen en bovendien voor alle leeftijden. Uit figuren 2 en 3, waarin drie perioden worden vergeleken, blijkt dat het overlijdensrisico – uitgedrukt als aantal slachtoffers per 100 duizend personen – veel hoger is voor mannen dan voor vrouwen. Het risico op verdrinking is voor mannen gemiddeld ongeveer 4 keer zo hoog als voor vrouwen. Een verhouding die bovendien in de loop der jaren nauwelijks is veranderd. Begin jaren 50 overleden er gemiddeld 7,1 mannen per 100 duizend, begin jaren 80 waren dat er 1,7 (een daling van ruim 75 procent) en in de recentste periode 0,8 (een daling van nog eens ruim 50 procent). Voor vrouwen zijn deze cijfers dus een factor 4 lager: begin jaren 50 1,8, begin jaren 80 0,5 en in de recentste periode 0,2 verdrinkingslachtoffers per 100 duizend vrouwen. Deze verschillen tussen mannen en vrouwen doen zich in alle leeftijdsgroepen voor.

Een uitvoerig onderzoek in de Verenigde Staten in de jaren 90 onder de bevolking van 16-jaar en ouder werpt meer licht op de oorzaken achter deze verschillen. Mannen waren veel vaker en veel meer dagen actief op het water dan vrouwen; ze rapporteerden ook veel vaker betrokkenheid bij

activiteiten die meer risico met zich meebrachten (duiken, surfen, varen); hoewel veel meer mannen dan vrouwen aangaven dat zij konden zwemmen hadden meer vrouwen dan mannen zwemlessen gevolgd en hadden dat ook langduriger gedaan dan mannen. Vooral binnen de groep die geen lessen had gevolgd waren mannen eerder geneigd hun zwemvaardigheid als excellent te betitelen. Mannen rapporteerden vaker dan vrouwen dat ze bij het zwemmen meer risico's namen dan vrouwen, zoals zwemmen in open water, alleen zwemmen of in de nacht. Ook op het punt van alcoholgebruik tijdens de watersport waren mannen veel risicovoller dan vrouwen. Voor wat betreft jongere kinderen is gewezen op het feit dat jongens actiever zijn, zich impulsiever gedragen, en anders zijn gesocialiseerd. Ouders zijn minder geneigd onderzoekend gedrag van jongens te beperken. Ze mogen vaak verder van huis, krijgen meer kans om alleen te spelen en worden daarvoor minder aan direct toezicht onderworpen. Ook de eigen inschatting van risico's lijkt onder jongens bij te dragen aan hun hogere feitelijke risico op ongevallen als verdrinking.

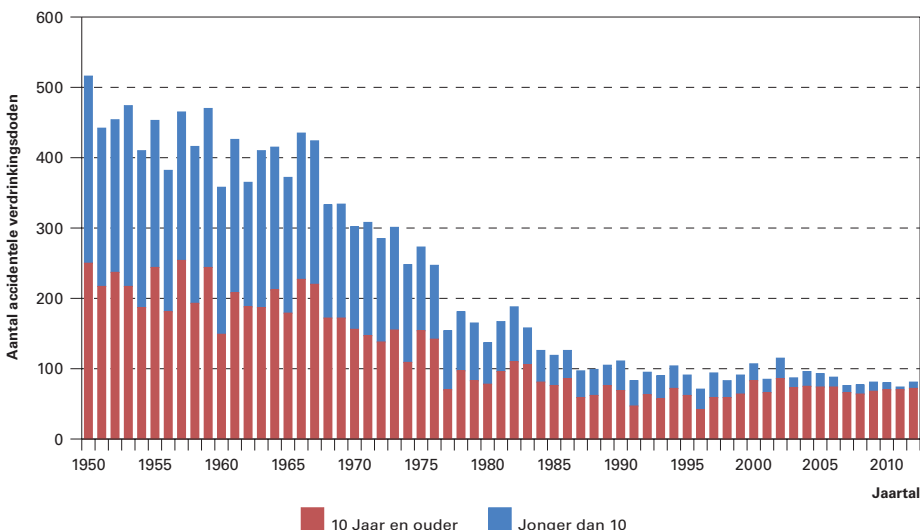
Vooral jonge kinderen blijven kwetsbaar

Begin jaren 50 was het risico op verdrinking niet alleen voor jonge kinderen maar voor alle leeftijden veel hoger dan in de perioden daarna. Het risico op verdrinking is door de tijd heen het hoogst voor kinderen en voor ouderen. Uit de figuren 2 en 3 wordt ook duidelijk dat in de loop der jaren de meeste verbetering optrad bij kinderen jonger dan 10 jaar. In de periode tussen de begin jaren 50 en begin jaren 80 zijn de risico's op alle leeftijden sterk gedaald. In de periode daarna, tussen de begin jaren 80 en nu, daalden vooral de risico's voor kinderen nog sterk. Voor kinderen zal hierbij zeker het op brede schaal ingevoerde schoolzwemmen in de jaren 60 en 70 een belangrijke rol hebben gespeeld. Waar aanvankelijk het risico op overlijden door verdrinking voor jonge kinderen nog het hoogst was van alle leeftijdsgroepen, is dat anno nu niet meer zo. Inmiddels zijn de allereoudsten de groep met het hoogste risico.

Kinderen vormden dus lange tijd de meest kwetsbare groep als gaat om verdrinkingsrisico. En ondanks dat het tegenwoordig om veel minder kinderen gaat dan begin jaren 50, betreft nog steeds één op de 25 overlijdens van kinderen een overlijden door verdrinking. Figuur 4 toont het verloop van het verdrinkingsrisico sinds 1950 voor jongens en meisjes in de leeftijdsgroep 1 tot 15 jaar. Voor alle leeftijdsgroepen geldt dat, ondanks het jaarlijks fluctuerende verloop, het risico op verdrinking in de loop van de tijd sterk is gedaald voor zowel jongens als meisjes. Vooral voor de jongste kinderen is de daling fors geweest. Toch blijft het risico op verdrinking het grootst voor de jongste groep. Uit eerder onderzoek in 2007 blijkt dat de meeste (twee van de drie) verdrinkingen plaatsvinden in of rondom het ouderlijk huis (in een vijver of zwembad in de tuin, in water bij huis, of in bad in huis).

Een ander onderzoek uit 2008 wijst uit dat er wel grote verschillen zijn tussen de autochtone en niet-westerse allochtone bevolking. Kinderen

Figuur 1. Het aantal accidentele verdrinkingsdoden in Nederland, 1950-2012

Bron: CBS.

van Marokkaanse, Turkse en Surinaamse herkomst waren in de sterfte door accidentele verdrinking oververtegenwoordigd. Het risico voor deze groepen daalde echter wel. Dat laatste gold niet voor andere niet-westerse kinderen (vaak kinderen van asielmigranten, met een relatief korte verblijfsduur in Nederland). Het risico van deze kinderen nam juist toe.

Daalt het verdrinkingsrisico verder?

Het verdrinkingsrisico is in Nederland sinds 1950 fors gedaald, vooral voor de meest kwetsbare groep, de jongste kinderen. Ook in vergelijking met andere Europese landen behoort Nederland tot de landen met het laagste risico op overlijden door verdrinking. Opmerkelijk blijft dat het risico voor mannen en jongens veel hoger is dan voor vrouwen en meisjes. Ook dit is echter in lijn met de cijfers uit andere Europese landen. Of de daling van het verdrinkingsrisico in de toekomst nog verder zal doorzetten is onzeker. Kinderen van ouders die niet zijn opgegroeid in een traditie om kinderen op zwembles te doen – vooral uit gezinnen met een lage sociaaleconomische status en niet-westerse allochtonen – kunnen minder goed zwemmen. Vele gemeenten in Nederland bezuinigen op zwembaden en op het schoolzwemmen. Het schoolzwemmen wordt of is vaak zelfs al helemaal afgeschaft. De zwemvaardigheid van kinderen uit deze kwetsbare groepen komt daardoor mogelijk onder druk te staan.

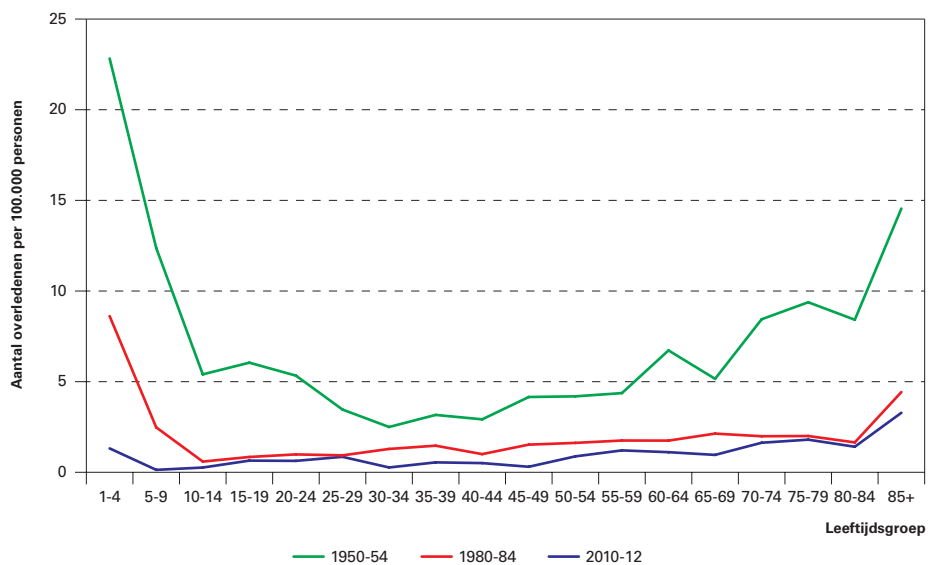
Peter Ekamper, NIDI, e-mail: ekamper@nidi.nl

Frans van Poppel, NIDI, e-mail: poppel@nidi.nl

LITERATUUR:

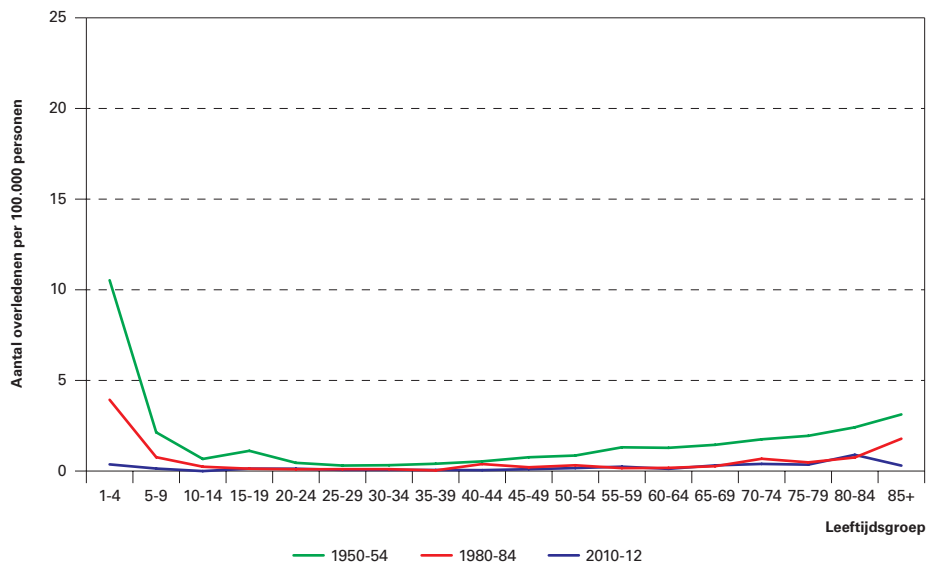
- Garssen, M.J., J. Hoogenboezem en J.J.L.M. Bierens (2008), Afname van het verdrinkingsrisico bij jonge kinderen, maar verhoogd risico bij kinderen van recent geïmmigreerde niet-westerse allochtonen. *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde*, 152 (21), pp. 1216-1220.
- Hoogenboezem, J. en J. Garssen (2007), Steeds minder kinderen verdrinken. *CBS Webmagazine*, 19 februari 2007.
- Howland, J., R. Hingson, T.W. Mangione, N. Bell en S. Bak (1996), Why are most drowning victims men? Sex differences in aquatic skills and behaviors. *American Journal of Public Health*, 86 (1), pp. 93-96.
- Morrongiello, B.A. en H. Rennie (1998), Why do boys engage in more risk taking than girls? The role of attributions, beliefs, and risk appraisals. *Journal of Pediatric Psychology*, (1), pp. 33-43.
- Verweij, G.C.G. en J.J.L.M. Bierens (2002), Aan verdrinking gerelateerde sterfte sterk teruggelopen. *Maandstatistiek van de Bevolking*, 50 (12), pp. 9-12.
- Werff, H. van der en K. Breedveld (red.) (2013), *Zwemmen in Nederland; de zwemsport in al zijn facetten nader belicht*. Utrecht: Mulier Instituut.

Figuur 2. Het aantal accidentele verdrinkingsdoden per 100.000 inwoners van de betreffende leeftijdsgroep, mannen

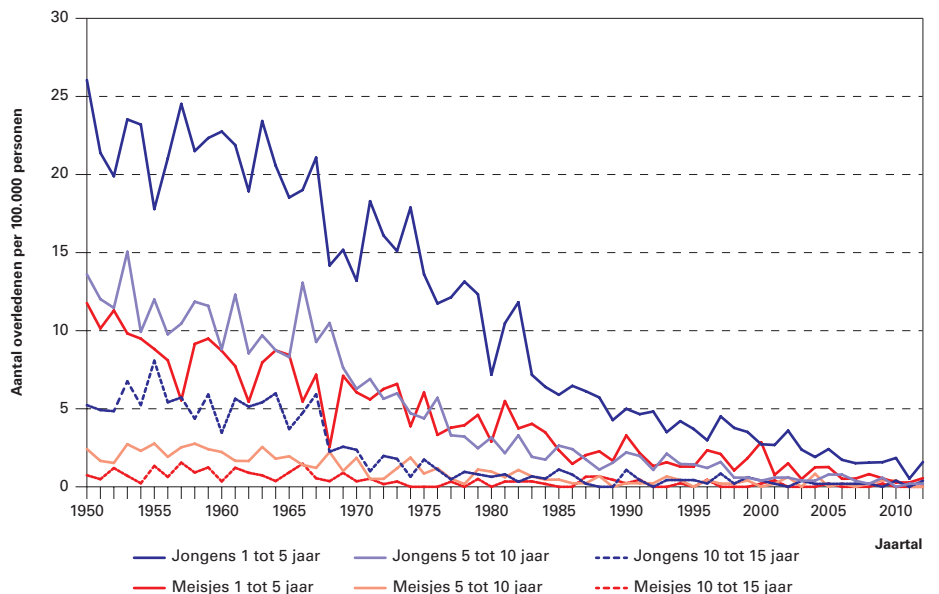
Bron: CBS.

Figuur 3. Het aantal accidentele verdrinkingsdoden per 100.000 inwoners van de betreffende leeftijdsgroep, vrouwen

Bron: CBS.

Figuur 4. Het aantal accidentele verdrinkingsdoden per 100.000 kinderen naar geslacht en leeftijdsgroep, 1950-2012

Bron: CBS.